

Agneta park van Jacques van Marken holt achteruit

'Ieder uur een woord een daad, die voor de wereld iets achterlaat', was het levensmotto van de verlichte ondernemer Jacques van Marken, die eind 19e eeuw Delft wakker kuste. Auteur Jan van der Mast, keynote spreker op het Nationaal Monumentencongres op 9 november in Leeuwarden, werkt al drie jaar aan een biografie over de vergeten visionair, die het lot van de arbeider wilde verbeteren.

Stedenbouwkundige Van der Mast studeerde af in Barcelona. Hij huurde er een kamertje in La Pedrera van Antoni Gaudi. Een monument dat door de bank La Caixa werd opgekocht, netjes gerenoveerd (53 miljoen) en waarvan nog steeds het dakterras en een tot museum ingerichte woning zijn te bezoeken.

Na zijn eerste opdracht *Toekomst Hoogvliet 2015* kon Jan van der Mast ontwerper worden in Ypenburg (Vinex), maar hij ontving in dezelfde tijd een nominatie voor de Nederlands-Vlaamse Toneelschrijfprijs (1991) voor het absurdistische *Dood van een Sardien*. Naar eigen zeggen 'een lastig kruispunt'.

Geheim dagboekje

De Delftenaar koos voor het schrijverschap. Romans en toneelstukken zijn zijn stiel. Vijf jaar geleden stuitte hij op een geheim dagboekje van Jacques van Marken (1845-1906), grondlegger van de Gist- en Spiritusfabriek (later Gist-Brocades, nu DSM) en de Nederlandse Oliefabriek (het latere Calvé).

Van Marken, over wiens vrouw Agneta hij een gelijknamige roman publiceerde, verdient volgens Van der Mast een plek in ons collectief geheugen. "Jacques had als lievelingsdenkbeeld het stichten van een fabriekskolonie om te wonen temidden van zijn arbeiders".

Dat werd het Agnetapark met 78 huizen, ontworpen door Zocher. Dit eerste tuindorp van Nederland staat op de lijst van 100 belangrijkste monumenten.

"De 'kleine maatschappij' van Van Marken had moderne voorzieningen. Iedere dag voeren schepen naar Scheveningen om vers duinwater op te halen. Huisvrouwen konden warm water aftappen, hadden dus een Qooker. Agneta en Jacques regeerden er als vorsten. De gemeenschap was hun ideaal. Jacques vierde zijn verjaardag als de Gemeenschapsdag. De laatste keer (1905) met 12.000 bezoekers".

Niet gekoesterd

Biograaf Van der Mast vindt, dat het idee van een utopische samenleving uit 1880 vandaag de dag door gebrek aan kennis over de ontstaansgeschiedenis niet bewaakt of gekoesterd wordt.

"Pal voordat het Agnetapark in 1989 tot monument werd aangewezen zijn essentiële gebouwen verdwenen: de directeurswoning Rust Roest, de muziektent, een coöperatieve winkel".

De overname van Gist-Brocades door DSM maakt het er naar het oordeel van de auteur niet gemakkelijker op. Het Limburgse concern heeft weinig tot geen affiniteit met de Delftse geschiedenis.

"Een projectontwikkelaar uit Woerden is nu huisbaas. Huurwoningen die vrijkomen bij het overlijden van een Gist/Calvé-werknemer worden in de markt gezet, verkocht voor 3,5 ton. De armlastige gemeente Delft doet het parkonderhoud.

Er is geen plek waar je koffie kunt drinken. Het sociale trefpunt van weleer (de Tent – red.) is tegenwoordig een chique

AUTEUR JAN VAN DER MAST MET ZIJN ROMAN AGNETA ONDER HET BORSTBEELD VAN JACQUES VAN MARKEN, OVER WIE HIJ EEN BIOGRAFIE SCHRIJFT.

BEELD VAN HET AGNETAPARK ROND 1900. IN DIT WONINGTYPE HUISDEN VIER ARBEIDERSGEZINNEN. HUUR TWEE GULDEN PER WEEK. BEDOELING WAS DAT HET COLLECTIEF EIGENDOM ZOU WORDEN.

partycentrum. Mensch en Gemeenschap die bij Van Marken centraal stonden, komen er niet meer aan te pas”.

Anders

Volgens Van der Mast kan het ook anders. Hij wijst op kachelfabrikant Jean-Baptiste André Godin, die in Guise (Noord-Frankrijk) voor zijn personeel in de 19e eeuw ook een prachtige familiekolonie bouwde.

De projecten van Godin en Van Marken werden op de Wereldtentoonstelling in Parijs (1889) als voorbeelden aangehaald hoe je betere huisvesting voor arbeiders kon creëren. De maquettes stonden broederlijk naast elkaar.

“Guise is prachtig gerenoveerd. Het is nu een schitterend museum waar de sfeer van weleer en de kracht van de ‘community’ voelbaar is”.

In eigen land ziet het Snouck van Loosenpark in Enkhuizen - geïnspireerd op het Agnetapark - er ook beter uit, vindt de schrijver/stedenbouwkundige. Het werd in 1981 rijksmonument, eerder dan het Agnetapark. Een corporatie is eigenaar.

Naar Delft

Van der Mast: “Van Marken’s (bedrijfs)filosofie was dat Arbeid en Kapitaal vrede sluiten. Hij zei: ‘Vrienden, kom met me mee naar het Agnetapark. Dan zal ik laten zien hoe we zulke strijders verzoenen’. Ik doe veel rondleidingen door het park en nodig alle Monumenten-Mensen uit naar Delft te komen. Dan zal ik laten zien wat Van Marken heeft gecreëerd en hoop dat we - met elkaar - oplossingen kunnen vinden om deze eerste tuinstad en kolonie weer glans te geven”.

Denken in communities

A ‘Iepen Mienskip’, een open community met flexibiliteit en ruimte voor initiatieven van buitenaf, is de kern van het idee waardoor Leeuwarden zich in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa mag noemen. De Friese aanpak is op 9 november inspiratiebron voor de zesde editie van het Nationaal Monumentencongres. In de Leeuwarder Blokhuispoort, een herbestemde gevangenis, vormt het denken in communities de rode draad.

DE BLOKHUISPOORT IN LEEUWARDEN. DE HERBESTEMDE GEVANGENIS IS OP 9 NOVEMBER PLAATS VAN HANDLING VAN HET NATIONAAL MONUMENTENCONGRES 2017 (FOTO JAN VAN DALEN).

De maatschappij wordt in rap tempo complexer en interactiever. Ook in de monumentenwereld is dat te voelen. Bij de instandhouding van monumenten is steeds vaker sprake van stakeholders en communities, elk met eigen belangen.

Actuele ontwikkelingen

In het kader van het beleidsproject *Erfgoed Telt* benoemde het ministerie van OCV actuele ontwikkelingen met impact op de monumentenwereld: de Omgevingswet, de energietransitie, groei en krimp en de toenemende betrokkenheid van burgers. Die ontwikkelingen maken de kwaliteit van overleg en het organiseren van draagvlak binnen de erfgoedzorg belangrijker. Hoe doen we dat? Waar ligt welke verantwoordelijkheid en welke rol spelen communities? Welk overheidsbeleid hoort daarbij? Wat kunnen we leren van het Friese voorbeeld van community-denken?